

Policijsko zbiranje obvestil ali policijsko zasliševanje v predkazenskem postopku

Miroslav Žaberl¹

*»Slovenci za šankom vedo vse, pred policijo 50%, pred tožilstvom pa se ne spomnijo nič več.«
Zdenka Cerar, generalna državna tožilka²*

Zbiranje obvestil od oseb, ki kaj vedo o kaznivem dejanju, je najpogostejši ukrep oziroma pooblastilo, ki ga policisti izvajajo v fazi preiskovanja kaznivega dejanja. V tem delu postopka, ki ga zakonodajalec imenuje predkazenski postopek, lahko policisti zbirajo obvestila od vsakogar. Pri tem niso vezani na formalna pravila, ki veljajo za zaslišanja v nadaljnjem kazenskem postopku, zbrana obvestila pa v nadaljnjem postopku nimajo formalne dokazne vrednosti. V članku so nakazani pravni in dejanski problemi takšne zakonske ureditve, ki navkljub zakonodajalčevi težnji po jasni ločitvi med tako imenovanim predhodnim poizvedovalnim postopkom in pravno formalnim kazenskim postopkom, (kjer so obdolžencu zagotovljene vse procesne pravice), prinaša nemalo vsebinskih in procesnih problemov. Takšna ureditev, ki izhaja še iz bivše kazensko procesne zakonodaje v skupni državi, je ureditev »sui generis« in ni primerljiva z ureditvami v državah z anglosaksonskim pravnim redom niti v državah s kontinentalnim pravnim redom. V zaključku so ponujene možnosti, ki se kažejo v delnih popravkih sedanjega sistema, v prepovedi policijskega zbiranja obvestil od osumljenca ali v uzakonitvi pooblastila formalnega policijskega zasliševanja.

Ključne besede: policijsko zbiranje obvestil, neformalni predkazenski postopek, ureditev »sui generis«, formalizacija policijskega zasliševanja.³

UDK: 351.74: 343.144

1 Uvod

Ko so pred približno šestimi leti predstavniki Odbora proti mučenju in nečloveškemu ravnanju nadzorovali posege represivnih organov v osebno svobodo državljanov v Republiki Sloveniji, so med drugimi predlogi oziroma priporočili za odpravo pomanjkljivosti zapisali, da je potrebno:

- pripraviti priročnik za policijska zasliševanja v kustudialnem policijskem postopku in
- zagotoviti tehnično snemanje takšnih zaslišanj.

Ob ponovnem obisku, ki so ga predstavniki navedenega Odbora ponovili v letu 2001, je bilo ugotovljeno, da navedeni priporočili nista bili uresničeni, saj slovenska policija nima pooblastila zasliševanja. Predstavnikom Odbora je bilo težko dopovedati, da v Sloveniji pravna ureditev dovoljuje policiji samo neformalno zbiranje obvestil od državljanov, tudi od tistih, ki jim zaradi osumljenosti storitve kaznivega dejanja poseže v osebno svobodo. Ali torej res pomeni takšna ureditev nek slovenski kazenskopravni unikom oziroma ureditev »sui generis«?

Če se sprehodimo skozi zgodovino nastanka pooblastilne norme policijskega zbiranja obvestil ali informativnega ragovora, kot ga nekateri poimenujejo, lahko ugotovimo, če seveda izvezemo predvojno obdobje, da so imeli takratni organi za notranje zadeve do 1967. leta skoraj neomejene pravice zasliševanja v predhodnem postopku. Šele v času znamenitega Brionskega plenuma 1966. leta, ko so bile obelodanjene zlorabe takratnih organov za notranje zadeve, predvsem tistega dela, ki se je ukvarjal z varstvom ustavne ureditve, je prišlo do velikih sprememb predkazenskega oziroma celotnega kazenskega postopka. Ideja, ki naj bi jo uresničili, je bila, da se predkazenski in kazenski postopek ločita po tem, da delujejo v predkazenskem postopku prvenstveno organi za notranje zadeve, ki večino svojih ukrepov (pooblastil) izvajajo neformalno. Predhodna faza kazenskega postopka se razbije na neformalni del, ki jo izvajajo organi za notranje zadeve, in na formalni del, ki jo izvaja sodišče (preiskovalni sodnik). Takšno ureditev predkazenskega oziroma predhodnega kazenskega postopka imamo še danes.⁴

⁴ Slovenski kazenski postopek se uvršča med mešani tip kazenskega postopka, katerega osnovna značilnost je, da v predhodni (poizvedovalni) fazi daje prednost inkvizitornim elementom kazenskega postopka (poudarjena učinkovitost preiskovalnih organov, omejene pravice obrambe, tajnost-nejavnost zbiranja obremenilnega gradiva), v fazi glavne obravnave pa akuzatornim elementom (kontradiktornost, večja dispozitivnost procesnih strank, javnost glavne obravnave). Več o tem glej Karakaš (1998).

¹ Miroslav Žaberl, univ. dipl. pravnik., državni podsekretar v Uradu za usmerjanje in nadzor policije v Ministrstvu za notranje zadeve, predavatelj na VPVŠ pri predmetu Policijska pooblastila.

² Izjava leta 2001 v anketi časnika Večer.

³ Navedeni članek predstavlja nadgradnjo referata, ki je bil predstavljen na Dnevih pravnikov v Portorožu leta 2001.

2 Policijsko zbiranje obvestil in vabljenje – »de lege lata«

V primeru, ko so podani razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, mora policija⁵ ukreniti vse potrebno, da izsledi storilca kaznivega dejanja, da se storilec ali udeleženec ne skrije ali pobegne, da odkrije in zavaruje sledove kaznivega dejanja in predmete, ki utegnejo biti dokaz, in da *zbere vsa obvestila*, ki bi utegnila biti koristna za uspešno izvedbo kazenskega postopka. (ZKP, čl. 148/1). Da bi lahko opravili navedene naloge, smejo policisti poleg ostalih neformalnih ukrepov⁶ tudi *zahtevati potrebna obvestila od oseb*. (Ibidem, čl. 148/2) Zaradi zbiranja obvestil (ali izvajanja drugih, z zakonom določenih ukrepov) lahko policisti *vabijo* osebe tudi k sebi. Pri zbiranju obvestil policisti ne smejo zasliševati oseb kot obdolženec, priče ali izvedence (Ibidem, čl. 148/3).

Zakon o kazenskem postopku predstavlja v določbah, ki se nanašajo na zbiranje osebnih in drugih podatkov in vabljenja, *lex specialis* v primerjavi z določbami Zakona o policiji.⁷ Z gotovostjo lahko zapišemo, da policisti najčešče v fazi preiskovanja kaznivih dejanj uporabljajo pooblastilo zbiranja obvestil. Če vemo, da policija letno obravnava več kot 50.000 kaznivih dejanj in če si samo hipotetično predstavljamo, da pri vsakem kaznivem dejanju policisti zberejo obvestila vsaj od treh oseb, potem lahko vsaj načeloma ugotovimo razsežnost tega ukrepa.⁸

⁵ V prispevku uporabljam pojem policija in policist namesto do sedaj zakonsko uporabljanih pojmov »organi za notranje zadeve« in »pooblaščen uradna oseba organa za notranje zadeve«, saj menim, da je glede na novo terminologijo v zakonu o policiji ne samo sodobnejši, temveč, glede na spremenjeno vlogo policije, tudi ustreznejši od pojma, kot ga je uporabljal do sedaj veljavni ZKP. Šele zadnja novela ZKP (2002) je to terminološko nedoslednost popravila.

⁶ Skladno z določili 2. odstavka 148. člena ZKP sme policija: zahtevati potrebna obvestila od oseb; opraviti potreben pregled prevoznih sredstev, potnikov in prtljage; za nujno potreben čas omejiti gibanja na določenem prostoru; ukreniti, kar je potrebno, v zvezi z ugotavljanjem istovetnosti oseb in predmetov; razpisati iskanje oseb in stvari, ki se iščejo; v navzočnosti odgovorne osebe opraviti pregled določenih objektov in prostorov podjetij in drugih pravnih oseb in pregledati določeno njihovo dokumentacijo ter ukreniti in storiti drugo, kar je potrebno.

⁷ Zbiranje osebnih in drugih podatkov uzakonjuje tudi Zakon o policiji. Navedeni zakon določa, da policija zbira osebne in druge podatke zaradi opravljanja z zakonom določenih nalog. Policisti zbirajo osebne in druge podatke neposredno od osebe, na katero se ti podatki nanašajo, in od drugih, ki o tem kaj vedo, ali iz že obstoječih zbirk podatkov. (Zpol, čl. 54)

⁸ Tako je na primer slovenska policija 1998 leta obravnavala 55.473 kaznivih dejanj in ovadila 38.168 osumlencev, v letu 1999 pa je bilo obravnavanih 61.693 kaznivih dejanj, za katera je bilo ovadenih 45.279 osumlencev (Vir: Statistični letopis MNZ 2000). V obdobju januar 2000 - junij 2001 je policija obravnavala 34.893 kaznivih dejanj oziroma 11,2 % več kot v enakem obdobju preteklega leta. (Vir: Opomnik GPU MNZ, julij 2000).

Zbiranje obvestil je torej eden izmed neformalnih ukrepov, ki jih sme izvajati policist, če so razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti. Po svoji neformalnosti⁹ se ta ukrep (pooblastilo) tudi ločuje od določenih drugih ukrepov, kjer zakonodajalec po navadi zaradi nujnosti in neponovljivosti policistom dopušča opravljanje tako imenovanih »nujnih preiskovalnih ukrepov«.¹⁰

Zaradi zbiranja obvestil smejo policisti *vabiti* osebe k sebi, pomeni, v uradne policijske prostore.¹¹ V vabilu mora biti naveden *razlog vabljenja*.¹² Osebo, od katere sme policist zbirati obvestila, se lahko v vabilu opozori, da bo prisilno privedena, če ne bo prišla, pa za to ne bo imela opravičljivih razlogov. Če je bil kdo v redu povabljen in v vabilu opozorjen na posledice neupravičenega izostanka, pa se brez upravičenega razloga ni odzval, se sme *prisilno privedi*.¹³

⁹ Policisti smejo zbirati obvestila od vsakogar (osumljenec, bodoča priča, očividec, morebitni kasnejši izvedenec). Pri zbiranju obvestil policiste ne zavezujejo nobene zapovedi ali prepovedi, ki sicer veljajo v nadaljnjem kazenskem postopku, razen tistih, ki se nanašajo na prepovedane oblike pritiskov (npr. uporaba sile, grožnje ali zvijače). Kontaktiranje z osebo, od katere policisti zbirajo obvestila, je lahko na vsakem kraju. Edina prepoved, ki jo navaja zakonodajalec, je, da pri zbiranju obvestil policisti ne smejo zasliševati oseb kot obdolženec, priče ali izvedence. Zaradi tega policisti o zbranih obvestilih sestavijo uradni zaznamek, pisan v tretji osebi, ki ga podpiše policist, ki je obvestila zbiral, in ne zapisnik, ki bi ga podpisala oseba, od katere je policist zbiral obvestila.

¹⁰ Primerjaj določbe ZKP o ogledu kraja kaznivega dejanja ter o hišni in osebni preiskavi ali zasegu predmetov (člen 218, 220 in člen 164).

¹¹ Zakonska formulacija policijskega pooblastila vabljenja je dokaj ohlapna, vendar veljata kljub tako ohlapni zakonski formulaciji dva omejitvena pogoja: (1) subjektivni pogoj zahteva, da oseba, ki jo policist vabi v uradne prostore, nekaj ve o kaznivem dejanju, za katero policist zbira obvestila. (2) Objektivni pogoj pa je v tem, da mora biti policist z zakonom pooblaščen za opravljanje naloge, zaradi katere bo določeno osebo povabil v uradne prostore na razgovor.

¹² Pravico (pooblastilo) vabljenja uzakonja tudi Zakon o policiji, ki v 37. členu določa, da lahko policisti vabijo v uradne prostore osebe, ki bi lahko dale koristne podatke za izvrševanje nalog, določenih z zakonom... Zaradi različne zakonske regulative prihaja do neusklajenosti in nejasnosti med določili Zakona o policiji in Zakona o kazenskem postopku v primerih, ko oba zakonska akta določata istovrstno pooblastilo. Ena izmed odprtih dilem pri pooblastilu vabljenja je, ali je dovoljeno osebe vabiti tudi ustno. Zakon o policiji je glede tega jase in to dovoljuje, medtem ko takšnih določb Zakon o kazenskem postopku ne vsebuje. Glede na dejstvo, da je v ZKP zapisano, da mora biti »v vabilu navedeno, zakaj je oseba vabljenja«, pa po restriktivni razlagi ustno vabljenje v predkazenskem postopku ni dopustno. Nadaljnja odprta vprašanja se nanašajo tudi na roke vabljenja itd.

¹³ Prav v tem določilu pa se kaže nesmisel takšne zakonske rešitve. Zakonodajalec je dal policiji pooblastilo, da sme zbirati obvestila od oseb, ki bi lahko dale kakršnekoli koristne podatke o kaznivem dejanju. Pri tem pa teh oseb ni zavezal k temu, da bi v fazi predkazenskega

Policisti smejo torej na neformalen način zbirati obvestila od vseh oseb, ki karkoli vedo o uradno pregonljivem kaznivem dejanju, o čemer sestavijo uradni zaznamek o zbranih obvestilih, ki v nadaljnjem postopku nima dokazne vrednosti. Čeprav je prvi stik osebe, predvsem osumljenca, tista bistvena kritična točka, ki po navadi zaznamuje potek in usodo nadaljnega morebitnega kazenskega postopka, pa zakonodajalec prav zaradi neformalnosti izvedbe policijskega zbiranja obvestil z vabljenjem ni zavezal policista, da bi moral na kakršnakoli obremenilna ali razbremenilna dejstva posebej opozoriti osebo, od katere zbira obvestila.

Bistveni poudarki pozitivnopravne ureditve policijskega zbiranja obvestil z vabljenjem so naslednji:

- V primeru razlogov za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti, smejo policisti poleg ostalih neformalnih dejanj iz 2. odstavka 148. člena zahtevati potrebna obvestila od oseb.
- Policisti smejo zaradi zbiranja obvestil vabiti osebe k sebi, v primeru neupravičenega neodziva jih smejo prisilno privedi. (Čl. 148/3)
- Osebe, tudi tiste, ki so vabljene, niso dolžne dajati policistom obvestil.
- Vabljene osebe lahko po izpolnitvi obveznosti prihoda na kraj, kamor so vabljene, ta kraj nekaznovano zapustijo.

Nadaljnje določbe, ki se nanašajo na prepoved uporabe zbranih obvestil od osumljenca (oseb) v nadaljnjem postopku pa so naslednje:

- Policisti v sklopu zbiranja obvestil o kaznivem dejanju ne smejo zasliševati oseb, ki jih vabijo k sebi kot osumljence, priče ali izvedence (Čl. 148/3)
- Preiskovalni sodnik mora izločiti »vse« izjave, ki jih je policija zbrala po določbah 148. člena. (Čl. 83/3)¹⁴

postopka morale dajati obvestila policiji. Šele v fazi kazenskega postopka je zakonodajalec uvedel institut obveznega pričanja morebitnih prič in izvedencev. Dolžnost vabljenih oseb je torej samo, da se odzove na policistovo povabilo za zbiranje obvestil. Ko je oseba to dolžnost izpolnila in ko je policistu izjavila, da na primer o zadevi ničesar ne ve, ali da o njej noče govoriti, pa policist nima nadaljnjih pooblastil, da bi osebo zadrževal, razen če obstajajo zakonski razlogi za prijetje, privedbo ali pridržanje. Vsakršno drugačno prisilno zadrževanje bi lahko imelo znake protipravnega odvzema prostosti.

¹⁴ Že tukaj se kaže nerazumljiva nedoslednost zakonodajalca, ki od preiskovalnega sodnika ne zahteva, da izloči vse izjave, ki jih je zbrala policija, temveč samo tista obvestila, ki so jih po 148. členu ZKP dali policiji obdolženec in osebe, ki ne smejo biti zaslišane kot priče (235. člen), ki so se v skladu z zakonom odrekle pričevanju (236. člen), ali ki po tem zakonu ne bi smele biti postavljene za izvedence (prvi odstavek 251. člena). Več o tem problemu glej Karakaš (1998).

- Sodna odločba se ne sme opirati na navedene izpovedbe. (Čl. 83/5)¹⁵
- Če se sodna odločba opira na takšne izpovedbe, pomeni to absolutno bistveno kršitev postopka. (Čl. 371/1)¹⁶

Iz omenjenih določil je vidna težnja zakonodajalca po ločitvi predkazenskega postopka, v katerem delujejo predvsem policisti, od nadaljnega kazenskega postopka, s tem da večina dejanj (pooblastil), ki jih policisti izvajajo v tem delu postopka, nima formalne dokazne vrednosti. Za pooblastilo zbiranja obvestil (z vabljenjem) je zakonodajalec to še posebej zapisal, zato gre v tem primeru izrecno za eno od dokaznih prepovedi.¹⁷ Zakonodajalec tudi posebej določa, v kateri fazi postopka se morajo izločiti izjave, dane policiji, in določa tudi sankcijo v primeru neupoštevanja navedenega zakonskega določila. S takšno ureditvijo naj bi bil bodoči obdolženec vsaj navidezno v enakopravnem položaju proti državi, saj obvestila, ki jih je policistom dal sam ali so jih dale druge osebe, v nadaljnjem kazenskem postopku, v kolikor do njega pride, ne bodo imele procesne vrednosti. Vendar se poraja vprašanje, ali je tudi v resnici tako?

Takšna ureditev predkazenskega postopka je tudi v primerjalnopravnem pogledu ureditev posebne vrste, kar dokazujem v enem od naslednjih podpoglavij.

3 Kritični pogled pozitivnopravne ureditve policijskega zbiranja obvestil

3.1 Pogled osumljencev in ostalih oseb na policijsko zbiranje obvestil

Večina oseb, od katerih policisti zbirajo obvestila, seveda ne pozna zapisanih postopkovnih določil. Zaradi tega se predvsem osebam, ki kasneje v postopku nastopajo kot priče, zdi povsem nerazumljivo oziroma odvečno, da morajo svojo izja-

¹⁵ O tem, da ni mogoče obiti zakonskih določb s tem, da bi sodišče zaslišalo policista o tem, kaj mu je na primer v informativnem razgovoru povedal osumljeni, je bilo izdano že več sodb in različnih mnenj. Več o tem glej Zupančič et. al. od str. 856 do str. 865.

¹⁶ Ustavno sodišče Republike Slovenije je z odločbo št. U-I-92/96 z dne 21.3.2002 ugotovilo, da je Zakon o kazenskem postopku v neskladju z Ustavo Republike Slovenije, ker ne določa učinkovitega načina, s katerim bi preprečil, da bi se sodnik, ki odloča o glavni stvari, seznanil z obvestili, pridobljenimi v predkazenskem postopku, ter Državnemu zboru Republike Slovenije naložilo, da mora neskladje odpraviti v enem letu od objave te odločbe v Uradnem listu.

¹⁷ Ob tem se Šugmanova (2000: 203) upravičeno sprašuje, zakaj zakonodajalec sploh posebej poudarja, da policisti oseb, od katerih zbirajo obvestila, ne smejo zasliševati kot osumljence, priče ali izvedence. Po njenem je paradoksalno, da je v zakonu zapisano nekaj, kar naj bi ob dejstvu, da določena oseba postane obdolženec šele ko je zoper njo uvedena preiskava, sploh ne bi bilo mogoče.

vo ponavljati večkrat med nadaljnjim postopkom. Ob dolgotrajnosti naših kazenskih postopkov se velikokrat zgodi, da priče pozabijo podrobnosti dogodka. Takšne osebe tudi niso seznanjene, da policistu niso dolžne podati izjavo in šele v morebitnem kasnejšem kazenskem postopku izvedo za pravno dobroto oprostive pričanja.

Čeprav se navidezno zdi, da je osumljenec zaščiten s tem, da se obvestila, ki jih je dal policiji, ne smejo v nadaljnjem postopku upoštevati, oziroma da se morajo izločiti iz spisa, je to samo navidezno. Policijsko zbiranje obvestil je namreč osredotočeno na zbiranje obremenilnih dokazov, taktika policijskega zbiranja obvestil pa na pridobitev priznanja osumljenca. In če vemo, da se bistveni dokazi pridobivajo ob prvih stikih policistov s krajem kaznivega dejanja in z morebitnim kasnejšim obdolžencem, potem lahko ugotovimo, da je osumljeni prav zaradi neformalnosti policijskega zbiranja obvestil v podrejenem položaju.¹⁸ Policist namreč pri zbiranju obvestil nima nobenih procesnih oblikacij. Izjema je le, če je bila osumljencu predhodno odvzeta prostost.

Osumljeni ponavadi ni seznanjen s tem, česa je osumljen in kakšne dokaze ima policija proti njemu. Včasih celo ne ve, da je v vlogi osumljenca. Nadalje, osumljeni ni seznanjen s pravico, da mi ni treba izpovedati zoper sebe, s pravico, da molči, in v tej fazi postopka tudi ne s pravico do zagovornika. Drži, da določila ZKP ne oblikirajo osebe, da morajo policiji posredovati zahtevana obvestila, vendar osumljenega policisti s tem posebej ne seznanjajo, saj zakonodajalec od njih tega ne zahteva. Osumljeni tudi ni posebej seznanjen, da ima po odklonitvi dajanja obvestil pravico zapustiti informativni razgovor, na katerega je bil vabljen.

Kako nesmiselna je takšna ureditev oziroma kako nesmiselni so vsadki anglosaksonskega pravnega reda v naš kazenski postopek kažejo primeri, ko na primer policija osebo, ki jo sumi storitve določenega kaznivega dejanja, povabi na informativni razgovor v uradne policijske prostore. Oseba se prostovoljno odzove vabilu in odgovarja na policistova vprašanja ter pove vsa razbremenilna in obremenilna dejstva. Ko policist zbere dovolj obremenilnega gradiva ali ko na primer oseba želi zapustiti uradne policijske prostore pa policist zaradi zbiranja nadaljnjih obremenilnih dokazov in preverjanja alibija odredi policijsko pridržanje. Ker mu je s tem trenutkom odvzel prostost, ga seznanjajo s pravico do molka in s pravico do zagovornika. Oseba lahko dejansko molči, saj je policistu že vse povedala.

¹⁸ Zupančič (2000) ob tem upravičeno opozarja, da se kazenski postopek de facto ne začne z aktom sodišča (sklepom o preiskavi), temveč tisti trenutek, ko med posameznikom in državo zaradi suma storitve kaznivega dejanja nastane osredotočenost in pravno izkristalizirano nasprotje interesov. Zupančič umešča ta začetek v trenutek, ko postane preiskava osredotočena na določeno osebo, kar je po njegovem mnenju prav gotovo v predkazenskem postopku in torej daleč pred začetkom formalnega – sodnega postopanja.

3.2 Pogled policistov na policijsko zbiranje obvestil

Policijsko delo v fazi preiskovanja kaznivega dejanja je osredotočeno na uspešno raziskavo kaznivega dejanja. Pomeni, odkriti osumljenca kaznivega dejanja in zbrati toliko obremenilnega gradiva, da bo mogoče na podlagi utemeljenega suma sestaviti kazensko ovadbo zoper določeno osebo. Pri tem se policisti ne ukvarjajo s problemom neformalnosti njihovega delovanja in ne razmišljajo o tem, s kakšnimi problemi se bo morebiti srečal državni tožilec, ki bo poskušal dokazati krivdo domnevnemu obdolžencu v nadaljnjem kazenskem postopku. Za policiste je praviloma njihovo delo končano, ko oddajo kazensko ovadbo.

Ob dejstvu, da nimajo uradni zaznamki o zbranih obvestilih v nadaljnjem postopku procesne vrednosti pa je seveda kakovost zbranih obvestil in zapisov v uradnem zaznamku temu primerna. Policisti načeloma ne vidijo večje potrebe po vestnem zapisu. Uradni zaznamek se piše v tretji osebi in pomeni le naznanilo o določenih neformalnih dejstvih.

Nekateri policisti sprejemajo takšno postopkovno ureditev kot nezaupanje njihovemu delu. V anketi, izvedeni na sicer nereprezentativnem vzorcu med policisti kriminalisti v PU Murska Sobota, se je kar 90 % anketiranih policistov izreklo, da jih takšna postopkovna ureditev moti in približno enak odstotek je menil, da bi bilo bolje, če bi smeli policisti pri preiskovanju kaznivih dejanj formalno zasliševati osumljenca. (Ivančič, 2000)

3.3 Pogled državnega tožilca in preiskovalnega sodnika na policijsko zbiranje obvestil

Kot sem že zapisal, so zaradi neformalnosti navedenega policijskega dejanja uradni zaznamki o zbranih obvestilih po navadi skopi. Državnemu tožilcu oziroma preiskovalnemu sodniku so zgolj kašipot za nadaljnje delo. Marsikdaj se zato državni tožilec težje odloča, ali je dovolj podlage za kazenski pregon osumljenca ali ne.

Veliko je tudi primerov (o tem je bila celo začeta raziskava, ki pa ni bila dokončana), ko obdolženi na zaslišanju pri preiskovalnem sodniku ali kasneje na glavni obravnavi izpove popolnoma drugače, kot je izjavil v informativnem razgovoru s policistom.¹⁹ Najčesteži odgovor o vzroku spreminjanja izjav

¹⁹ Več o tem glej Maver (1989), ki v prispevku Spreminjanje izjav domnevnega storilca v predkazenskem in kazenskem postopku z analizo posamičnih primerov (case study) opredeljuje vrste in oblike spreminjanja izjav, vzroke zanje in tudi pomen za spoznavanje resnice o kaznivem dejanju in storilcu. V prispevku med drugim ugotavlja, da čim daljši je čas od storitve kaznivega dejanja, tem večja je verjetnost spreminjanja izjav potencialnega storilca kaznivega dejanja.

obdolžencev je, da so na policiji zoper nje uporabljali psihično ali fizično prisilo.²⁰

Gledano z drugega zornega kota pa kljub navidezni procesni ne vrednosti uradnih zaznamkov o zbranih obvestilih, ki se morajo zapečatiti v kuverto in izločiti iz spisa, le ti imajo svojo vsebinsko veljavo. Na njih, čeprav ne neposredno, ponavadi temelji vsebina kazenske ovadbe in na njih, čeprav ne neposredno, temelji nadaljnje delo državnega tožilca oziroma preiskovalnega sodnika.

Preiskovalni sodnik se namreč seznanj z njihovo vsebino in šele v fazi, ko je preiskava zaključena, se uradni zaznamki zapečatijo. Ob tem Šugmanova (2000:140) še posebej opozarja na zakonsko nedorečenost v primeru skrajšanega postopka. V tem primeru se z vsebino uradnih zaznamkov seznanj tudi razpravljajoči sodnik, ki jih tudi izloči.²¹ Problem izločanja neformalnih obvestil, danih policistom, je torej v tem, da se le ta izločajo šele v naslednji fazi postopka in ne v tisti fazi (fazi poizvedovanja), ko so bili pridobljeni. Pomeni, da jih ne uporabljajo samo tisti, ki so jih zbrali, temveč in predvsem tisti, ki naj jih ne bi smeli v nadaljnjem postopku upoštevati. V čem je torej smiselnost zakonske prepovedi uporabe vsebine teh informativnih obvestil?

4 Primerjalnopravna ureditev

4.1 Anglosaksonske države

V anglosaksonskih državah je policistom načeloma dodeljena pravica zasliševanja osumljencev, vendar ob strogem spoštovanju tako imenovanega privilegija zoper samoobtožbo (*privilege against self-incrimination*). Takšna obvestila oziroma

²⁰ Zdenka Cerar je na okrogli mizi desetih najvplivnejših pravnikov postregla z zanimivim primerom: » Mož je zabodel ženo, šel na policijo in to povedal. Policisti so izjavo zapisali, opravili ogled kraja dejanja, ker pa se je zdel primer jase, noža niso dali v preiskavo zaradi prstnih odtisov in tudi ogled je bil opravljen površno. Ko pa so moža pripeljali pred preiskovalnega sodnika, je dejanje zanikal in trdil, da je bil na sprehodu, ko je bila žena umorjena. Njegova izjava pred policisti je morala iz spisa in sodišče mu je izreklo oprostilno sodbo. Tožilstvo je doseglo razveljavitev postopka in v ponovljenem sojenju uspelo s predlagano obsodbo le zato, ker je v zdravniškem spričevalu zdravnik, ki je oškodovanko sprejel, zabeležil, da izjavlja, da jo je zabodel mož.«

²¹ Karakaš (1998:691) piše, da lahko trditev, da se kazenska ovadba bere, obvestila pa se ne berejo, kot naj bi želel zapisati zakonodajalec, ovržemo, saj je v praksi ravno obratno. V nadaljevanju piše, da kazenske ovadbe ne bere nihče, ker to nima nobenega smisla, medtem ko se obvestila policije posredno uporabljajo. Z obvestili v spisih (mišljena so obvestila nepreviligriranih prič in morebitnih nepreviligriranih izvedencev- op. avtorja), je seznanjen sodnik ali predsednik senata, saj jih je pred glavno obravnavo moral prebrati...

ma opozorila, ki jih morajo policisti izreči osumljencu, ki naj bi podal pravno veljavno izjavo, preprečujejo izsiljevanje izpovedb. V primeru, da policisti teh kvatel ne upoštevajo, so takšna dejanja načeloma sankcionirana z ekskluzijo dokazov.

Združene države Amerike

V Združenih državah Amerike izvajajo policisti pravnoformalno zasliševanje v kazenskih zadevah. Pravica policijskega zasliševanja pa se ozko veže na znamenito *Miranda rights*, ki jo morajo policisti izreči osebi, ki jo prvič zaslišujejo, oziroma osebi, ki so jo aretirali (tako imenovano kustudialno zaslišanje). Namen obvestil, ki jih mora policist povedati pred zaslišanjem (oziroma ob aretaciji) v okviru *Miranda rights*, je v varovanju privilegija zoper samoobtožbo.²²

Obvestilo osumljencu o njegovih pravicah mora vsebovati: (1) obvestilo, da ima pravico molčati; (2) obvestilo, da bo vse, kar bo rekel, lahko uporabljeno kot dokaz zoper njega na sodišču; (3) obvestilo, da ima pravico do zagovornika, s katerim se lahko posvetuje in ki je lahko navzoč pri zaslišanju; (4) opozorilo, da mu je lahko zagovornik dodeljen na stroške države, če ga ne more plačati sam; (5) obvestilo, da lahko te pravice uveljavlja kadarkoli med postopkom.

V primeru, da so policisti pridobili izjavo osumljenca s kršitvijo navedenih pravic ali da ne morejo dokazati, da se je osumljenec zavestno in razumno odpovedal navedenim pravicam, podleže tako pridobljena izjava direktni ekskluziji. Ameriška sodna praksa pozna v zvezi s tem primere.

Velika Britanija (Združeno kraljestvo)

Tudi angleški policisti imajo pravico zasliševanja v predhodnem sodnem postopku. Pravica in postopek policijskega zasliševanja sta precej podrobno urejena predvsem v Zakonu o policiji (*Police and Criminal Evidence Act (1984)*), bolj znanem pod kratico PACE. Večina kazenskih postopkov v Veliki Britaniji²³ se prične s policijsko aretacijo. Aretirano osebo mora policija v roku 24 ur predati sodišču ali pa jo izpustiti.²⁴

Takoj po aretaciji mora policist, ki izvaja pridržanje,²⁵ aretirano osebo obvestiti o razlogih pridržanja. Hkrati ga mora obvestiti o naslednjih pravicah: (1) pravici, da o njegovi are-

²² Privilegij zoper samoobtožbo izhaja iz dela V. amandmaja k ameriški ustavi, ki se glasi: »...nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself.« Več o tem glej Zupančič et al.

²³ Obravnavamo pravno ureditev v Angliji, ki se v določenih podrobnostih razlikuje z ureditvijo na Severnem Irskem.

²⁴ V izjemnih primerih se sme takšen policijski odvzem prostosti podaljševati do največ 4 dni (96 ur).

²⁵ Policijsko aretacijo s pridržanjem sme izvajati le posebej usposobljen policist – custody officer.

taciji obvestijo določeno osebo; (2) pravici do pravnega svetovanja; (3) pravici do seznanitve s pravili kodeksa. Te pravice sporoči policist pridržani osebi najprej ustno, nato pa še pisno. Seznanitev s pravicami in morebitno odpoved navedenim pravicam mora pridržana oseba pisno potrditi. Pridržana oseba ima tudi pravico do telefonskega klica.²⁶

V primeru, da se pridržana oseba odloči za pravno pomoč zagovornika, mora policija pred zaslišanjem počakati na njegov prihod. Zagovornik ima pravico biti navzoč pri zaslišanju. Vsako zaslišanje se zvočno snema.

V primeru, da določena oseba ni bila aretirana, policist pa v razgovoru z njo prične z zbiranjem obremenilnega gradiva, mora pred začetkom zaslišanja takšno osebo opozoriti na pravico do molka. Opozorilo se glasi: »Ničesar vam ni treba izjaviti, razen če to sami želite, kar pa boste izjavili, bo lahko uporabljeno kot dokaz.« Vsaka prostovoljna izjava, dana policistom, se lahko na sodišču uporabi kot dokaz.

Ob tem pa lahko ugotovimo, da Anglija nima tako dobro urejenih ekskluzijskih pravil kot Združene države Amerike. V primeru, da policija ne upošteva vseh postopkovnih določil, ne bo nujno prišlo do ekskluzije dokazov.²⁷

4.2 Kontinentalne države

Značilnost kazenskopravnih ureditev v skorajda vseh kontinentalnih državah, kjer prevladuje inkvizitorni princip je, da so bile v spremenjene in dopolnjene zakonodaje uvedeni določeni anglosaksonski instituti akuzatornega postopka. To prinaša v postopanje policije v določenih državah (med ostalimi tudi v Sloveniji) kar nekaj odprtih vprašanj in problemov.

Italija

V Italiji je pristojnost za formalna zaslišanja prenešana na sodno vejo oblasti in policija načeloma tega dejanja ne more izvajati. Italijanski kazenski postopkovnik – *Codice di procedura penale* uvaja veliko akuzatornih elementov.

Policijski uradniki tako imenovane sodne policije smejo od osumljenca, ki je bil flagrantno prijet, sicer zbirati podatke, ki so potrebni za nadaljnje policijske ali sodne dejavnosti, vendar tako dobljenih informacij policija ne sme dokumentirano zabeležiti. Iz tega izhaja, da teh informacij tudi ni mogoče uporabiti v nadaljnjem sodnem postopku.

Posebej je urejen postopek, kadar sodna policija zbira informacije od osebe, ki ni osumljenec, pa se medtem izkaže, da bi

lahko takšna oseba podala izjave, ki bi nakazovale indice o njeni krivdi. V tem primeru mora policijski uradnik takoj prekiniti razgovor in osebo opozoriti na pravico, da molči o samoinkrimirajočih izjavah, ter jo pozove, da si pred sodnim zaslišanjem izbere zagovornika.

Ob obvezni navzočnosti zagovornika so lahko takšne izjave dokaz na sodišču. V primeru flagrantnega prijetja pa policisti izjave sploh ne smejo zapisati, zato o njih sodišče ni seznanjeno in zato s temi izjavami ne more biti obremenjen nadaljnji sodni postopek.

Nemčija

V Nemčiji lahko formalno zaslišanje osumljenca kaznivega dejanja opravi policist. Poleg policista takšna zaslišanja opravi tudi tožilec ali sodnik. Pred začetkom prvega zaslišanja je treba osumljenca (obdolženca) opozoriti oziroma mu povedati: (1) katerega kaznivega dejanja je osumljen; (2) da ima pravico do pravne pomoči zagovornika; (3) da ima pravico do molka.²⁸

Zanimivost nemške ureditve pa je v temu, da je obdolženi pred zaslišanjem seznanjen s pravico do zagovornika, ki pa ne sme biti navzoč pri policijskem zaslišanju. Če pa gre za zaslišanje pred tožilcem ali sodnikom, ima obdolženi pravico do zagovornikove pomoči.²⁹

Obdolžencu se da možnost, da pove olajševalne okoliščine oziroma razbremenilna dejstva (StPo, paragraf 136 in 136 a). Po končanem zaslišanju se zaslišanemu prebere zapisnik, lahko pa ga prebere tudi sam. Na zapisnik sme zaslišani podati ugovor, ki se mora zapisnikarsko zabeležiti.

Zasliševanje obdolženca se lahko tudi snema, vendar le z njegovo privolitvijo. O privolitvi se izpolni obrazec, ki ga poleg policista podpiše tudi zaslišana oseba.

V kolikor niso bile upoštewane zakonske zahteve oziroma pravice obdolženca ob prvem zaslišanju, je takšen dokaz po nemškem StPo neveljaven.

Zaključimo lahko, da Nemčija pozna formalno zasliševanje, ki ga že v fazi policijskih poizvedb lahko opravi policist. Pri tem je osumljenec seznanjen z določenimi pravicami, vendar je pravica do zagovornika v tej fazi postopka dokaj okrnjena. Nerazumljivo je dejstvo, da je obdolženi na to sicer opozorjen, da pa zagovornik nima pravice biti navzoč pri poli-

²⁸ Ob tem velja zakonska domneva, da se obdolženčevega molka ne sme razlagati v njegovo škodo.

²⁹ Šugmanova (2000:225) navaja, da se lahko obdolženi policijskemu zaslišanju izogne tako, da molči, saj ima na vseh nadaljnjih zaslišanjih pravico do navzočnosti zagovornika.

²⁶ Načelno velja za to pravico poimenovanje: »The right to be held incommunicado«

²⁷ Več o tem glej Šugman (2000: 218)

cijskem zaslišanju. Kljub temu ima obdolženčeva izjava dokazno vrednost na sodišču.

Hrvaška

Čeprav so v sosednji Hrvaški, podobno kot pri nas, le lepo-tno popravljali prejšnji koncept skupnega kazenskega postopka, pa so nekateri popravki, ki se nanašajo na vlogo policije in državnega tožilca v predkazenskem postopku, globlji in korenitejši kot pri nas.

V tako imenovanem predpreiskovalnem postopku kot delu predhodnega postopka so podobno kot v naši ureditvi obdržali ukrep neformalnega policijskega zbiranja obvestil, ki niso dokaz v nadaljnjem sodnem postopku. Ob tem pa so okrepili vlogo državnega tožilca (državni odvetnik), ki sme že v tej fazi postopka k sebi povabiti ovaditelja, osumljenca ali druge osebe in zaradi presojanja verodostojnosti kazenske ovadbe s takšno osebo opraviti razgovor.

Policija pa je tudi formalno dobila pravico zasliševanja. To je v primerih, če je osumljencu odvzeta prostost, ali če je potrebno opraviti preiskavo njegovega stanovanja. V tem primeru ga mora policist poučiti o njegovih pravicah in sicer: (1) o pravici, da je seznanjen s predmetom obtožbe; (2) pravici zvedeti, kateri dokazi ga obremenjujejo; (3) pravici do molka in (4) pravici do govornika.

V teh dveh primerih smejo policisti izvesti zaslihanje osumljenca kot formalno preiskovalno dejanje. Te izjave pa bodo dokaz v nadaljnjem sodnem postopku le v primeru, če je bil pri zaslišanju navzoč zagovornik.

Ugotovimo lahko, da so na Hrvaškem naredili korak naprej k brisanju meje med predkazenskim in sodnim postopkom.

5 Možne rešitve ali namišljen model bodočega predkazenskega postopka

Opisane ugotovitve kažejo na nesprejemljivost takšne ureditve, kot nam jo sedaj ponuja slovenska kazensko-procesna zakonodaja. Da je takšen model posebnost slovenske pravne ureditve, nam kažejo tudi primerjalnopravni pogledi normativnega urejanja policijskih zasliševanj v postopku preiskave kaznivih dejanj. Gre v bistvu za specifikum, ki je zapuščina nekdanje skupne države. (Karakas, 1998: 693) Če je bila takšna rešitev revolucionarna in sprejemljiva daljnega 1967. leta, pa danes prav gotovo ni več aktualna.

Predlogi razrešitve nakazanih problemov in nekosistentnega sistema se v bistvu ponujajo sami. Pri tem lahko v grobem povzamemo tri možne rešitve (enako glej: Šugman (2000):

1. policiji ostane načeloma nespremenjena vloga v predkazenskem postopku;

2. policiji se odvzame pravica do neformalnega zbiranja obvestil od osumljencev kaznivih dejanj;

3. policija dobi pravico formalno zasliševati osebe, ki kaj vedo o kaznivem dejanju, in osumljence.

5.1 Neformalno policijsko zbiranje obvestil z dodatnimi procesnimi opozorili

Prva in najverjetneje z vidika zakonodajnih sprememb najelegantnejša možnost bi bila, da policija obdrži pravico neformalnega zbiranja obvestil v predkazenskem postopku. V primeru, da na tem področju ne pride do bistvenih zakonskih sprememb, ostanejo vsi že prej navedeni problemi.

Kot eno izmed možnih dopolnil, ki vsaj navidezno vodi k tako imenovani »enakosti orožij« med državo in osumljenim, bi bila dopolnilna zakonska zaveza, da mora policija že v fazi zbiranja obvestil osumljencu *povedati, da je osumljen določenega kaznivega dejanja* in da *mu ni treba dajati obvestil*. Policiji bi lahko tudi naložili obveznost, da mora pred začetkom razgovora osumljenca *seznaniti, da mu ni odvzeta prostost* in da lahko kadarkoli zapusti prostor za razgovore, v primeru, da je bil na razgovor povabljen v uradne prostore.

Takšna rešitev bi zahtevala le minimalne popravke zakona o kazenskem postopku, vendar je vprašanje, koliko bi prispevala k večji učinkovitosti, predvsem pa večji pravni varnosti osumljencev. Uradni zaznamki o zbranih obvestilih še vedno ne bi imeli procesne vrednosti, osebe, od katerih bi policisti zbirali obvestila, bi morale svoje izjave ponovno ponavljati pred preiskovalnim sodnikom in kasneje na glavni obravnavi, osumljenec pa bi bil le na videz v bolj enakopravnem položaju. Kot ugotavlja Šugmanova (2000:231), bi takšen popravek (oziroma popravki – op. avtorja) pomenil samo še eno »krpo« na konstrukciji, ki jo je čas že prerasel in komajda za silo še drži skupaj.

5.2 Prepoved policijskega zbiranja obvestil od osumljencev

Druga rešitev je logična in pomeni nekakšno kontradiktornost sedanji ureditvi. Če obstajajo dejanski in pravni problemi v sedanji ureditvi policijskega zbiranja obvestil od oseb, predvsem pa od osumljenca v fazi predkazenskega postopka, potem naj to vlogo prevzame sodišče, oziroma točneje, preiskovalni sodnik.

Dejansko bi to pomenilo, da bi policisti tako kot do sedaj še vedno lahko zbirali obvestila od oseb, ki kaj vedo o kaznivem dejanju, ki se preiskuje. V trenutku pa, ko bi določena oseba postala potencialni osumljenec, bi morali policisti prenehati z zbiranjem obvestil, osebo seznaniti, da je osumljena kaznivega dejanja in jo nemudoma odpeljati (privesti) na zaslihanje k preiskovalnemu sodniku. Pomeni, da policisti sploh ne bi smeli zbirati obvestil od osumljencev.

Tudi pri takšni rešitvi ne bi bilo treba bistveno spreminjati kazenskega postopkovnika. Potrebno bi bilo le prenesti določen del nalog policije na preiskovalnega sodnika. S takšno rešitvijo bi se bistveno okrepila vloga preiskovalnega sodnika, res pa je, da se postavlja vprašanje operativnosti in kadrovske zmogljivosti preiskovalnih sodnikov ob uzakonitvi takšne rešitve.

Problemi, ki bi ob tem nastali, pa se nanašajo tudi na stopnjo suma, ki mora biti podana, da je nekdo osumljenec oziroma obdolženec kaznivega dejanja. V predkazenskem postopku je dovolj, da so podani *razlogi za sum*, da je določena oseba storila določeno uradno pregonljivo kaznivo dejanje, v nadaljnjem kazenskem postopku pa je merilo *utemeljen sum*.³⁰ Poseben problem bi lahko bil tudi v primeru, da osumljenec sam poda samoobtožujočo izjavo pred policisti, še preden bi bil opozorjen na kavtele.

5.3 Pooblastilo formalnega policijskega zasliševanja

Tretja rešitev, o kateri je v strokovni javnosti vse več glasnikov, pa je namenjena zakonski spremembi, ki bi policistom dovoljevala, da bi v fazi preiskovanja kaznivih dejanj formalno zasliševali osebe. Ob tem bi seveda morali policiste zakonsko zavezati, da upoštevajo vse pravice osumljenca, ki jih ima po sedanji ureditvi pri zasliševanju, in zakonske prepovedi.³¹

Prednosti takšne ureditve pomenijo dejansko rešitev večine predhodno nakazanih problemov in sicer:

- osumljenec je seznanjen in opozorjen na svoje pravice (seznanjen je, česa je osumljen, opozorjen na pravico do molka in na pravico do navzočnosti zagovornika);
- osumljenec si lahko izgovori navzočnost zagovornika, ki bo garant korektnosti izvajanja policijskega zaslišanja;
- zaslišanja obdolženca ni potrebno ponavljati pred preiskovalnim sodnikom, saj bo imel zapisnik o zaslišanju procesno vrednost.

Takšna rešitev bi bila dobra tudi iz »ekonomskega« in operativnega zornega kota, saj bi bil osumljenec načeloma zasli-

šan kmalu po dejanju in kasneje v nadaljnjem postopku, razen če je bila ob zaslišanju uporabljena sila, grožnja ali zvijača, ne bi mogel brez dokazljivih dejstev spreminjati izjav.

Ob tem se seveda zastavlja vprašanje, ali bi kazalo razmišljati o obvezni navzočnosti zagovornika pri izvajanju policijskega zaslišanja. Z vidika varovanja pravic osumljenca in korektnosti policijskega postopka bi bila to dobra rešitev, seveda pa je vprašanje dostopnost (številčnost) in financiranje zagovornikov ob tolikšnem številu policijskih zaslišanj. Ob morebitni uzakonitvi takšne rešitve pa se odpira problem nadaljnje vloge preiskovalnih sodnikov.³²

Kot navaja Šugmanova (2000: 239), bi takšna rešitev zahtevala korenite spremembe celotne zasnove kazenskega postopka, pri čemer bi bilo treba na novo dodelati teoretična izhodišča, na podlagi primerjalnopravne analize pa bi bilo potrebno izdelati primerne standarde in spisati novo procesno zakonodajo.

6 Ureditev policijskega zaslišanja »de lege ferenda«

V primeru konsenza po koreniti spremembi koncepta predhodnega (poizvedovalnega) postopka, kjer bi bili policisti zakonsko pooblaščeni, da bi izvajali policijska zaslišanja, bi bile potrebne ustrezne zakonodajne, kadrovske in tehnične spremembe.

- zakonodajne in podzakonske spremembe

Da bi uzakonili pooblastilo policijskega zaslišanja v predkazenskem postopku, seveda ni dovolj, da bi samo črtali 83. člen sedaj veljavnega ZKP, saj pomeni takšna sprememba korenitejšo spremembo celotne zasnove ne samo predkazenskega temveč celotnega predhodnega postopka.³³ Pomeni tudi drugačne relacije med policijo, državnim tožilstvom in preiskovalnim sodnikom na tej stopnji postopka. Policija bi s takšno ureditvijo nedvomno pridobila na svoji veljavi. To pa hkrati pomeni tudi veliko odgovornost. Zaradi tega bo morala biti vez med policijo in državnim tožilcem veliko bolj čvrsta. Državni tožilec bo moral postati resnični usmerjevalec pred-

³⁰ O problemu nedorečenosti in nedefiniranosti suma glej Kečano-
vič (2001), Večrazsežnost suma v kriminalističnem preiskovanju ka-
znivih dejanj.

³¹ Za policijsko zaslišanje osumljenca bi to pomenilo:

- opozorilo, da je oseba osumljena določenega kaznivega dejanja;
- opozorilo, da ima pravico, da ne daje izjav (pravico do molka);
- opozorilo, da je lahko vsaka izjava, ki jo bo oseba dala policistu, uporabljena na sodišču kot dokaz;
- obvestilo, da ima pravico do takojšnje pravne pomoči zagovornika (odvetnika) in
- obvestilo, da če nima sredstev za plačilo zagovornika, se ji lahko iz razloga pravičnosti zagovornik postavi po uradni dolžnosti.

³² Preiskovalni sodnik bi ob takšni rešitvi lahko postal bolj, kot je sedaj, sodni garant pri policijskih posegih v človekove pravice v predkazenskem postopku.

³³ To izhaja tudi že iz citirane odločbe Ustavnega sodišča Republike Slovenije, ki se nanaša na tako imenovano »psihološko okužbo« (glej opombo pod št. 16). V obrazložitvi odločbe Ustavno sodišče navaja, da bi ugotovljeno neskladnost zakonodajalec lahko odpravil tako, da bi: (1) preuredil predkazenski ali celotni predhodni postopek, če že ne kazenski postopek v celoti; (2) spremenil pravno ureditev glede obvestil, zbranih v predkazenskem postopku; (3) ohranil veljavno ureditev glede obvestil in vpeljal poseben izločitveni razlog, ki bo že po zakonu izločitveni razlog.

kazenskega postopka in ne le »pisarniški« opazovalec, kot je bil do sedaj.³⁴

Takšna ureditev tudi pomeni, da preiskave ne opravlja več sodišče oziroma preiskovalni sodnik v njegovem imenu, temveč da prehajamo na policijsko oziroma tožilsko preiskavo. Zatorej je funkcija preiskovalnega sodnika, vsaj v tej vlogi, kot ga poznamo, sedaj popolnoma odveč. Preiskovalni sodnik bi se lahko preobrazil v tako imenovanega sodnika garanta, ki bi v veliko večji meri kot do sedaj bdel nad posegi v človekove pravice v predkazenskem postopku.³⁵

Poleg zakonskih sprememb bi morali najverjetneje s podzakonskim aktom zelo podrobno predpisati postopek izvajanja policijskega zaslišanja v predkazenskem postopku. Gre namreč za izrazito potrebo formalizacije navedenega postopka, ki mora biti za razliko od dosedanjega postopka neformalnega zbiranja obvestil, formaliziran do najmanjših podrobnosti.³⁶ V nasprotnem primeru bi lahko tvegali večje število ekskluzij tako pridobljenih dokazov.

– kadrovska zasedba

V sedANJI pravni ureditvi lahko preiskuje kazniva dejanja in izvaja pooblastila po določilih ZKP vsak policist (po prejšnji zakonski terminologiji – vsaka pooblaščenca uradna oseba ONZ). Pomeni vsaka uradna oseba, ki ima pravico izvrševati policijska pooblastila. S formalizacijo policijskega postopka v predkazenskem postopku pa bodo te naloge zahtevale posebno znanja. Zato najverjetneje ne bi bilo več dobro, da bi bili vsi policisti pooblašчени za policijska zasliševanja.

Organiziranost policije nakazuje, da imamo za preiskovanje najhujših oblik kriminala zadolženo posebno službo – kriminalistično policijo,³⁷ ki deluje na regionalni in državni ravni. Tudi na lokalni ravni smo s specializacijo dela in uvedbo lokalnih kriminalističnih skupin naredili korak dlje oziroma korak stran od generalizacije opravljanja policijskih dejavnosti. Pa vendarle bi takšna korenita sprememba kazenske zakonodaje, kot bi bila uvedba policijskega zaslišanja, zahtevala določitev posebne organizacijske enote, ki bi zaposlovala

strokovnjake za takšna zahtevna opravila. Ena izmed možnih rešitev je, da bi policijska zaslišanja opravljali samo določeni policisti, ki delujejo v okviru kriminalistične policije.³⁸

– izobraževanje, usposabljanje in izpopolnjevanje

Policisti zasliševalci bi morali biti tudi posebej izobraženi oziroma usposobljeni. Že v izobraževalni sistem bi bilo potrebno vnesti novosti in predvsem vsebine taktike, tehnike in metodike policijskih zasliševanj. Kot nadgradnja osnovnemu izobraževanju pa bi morali biti posebni tečajji, kjer bi policiste, ki bi pridobili certifikat za policijske zasliševalce, usposobili za takšna zahtevna dela.

Potrebno bi bilo uvesti tako imenovane certifikate, ki bi za to zadolženim policistom dovoljevali izvajati policijska zaslišanja. Certifikate bi bilo treba obnavljati.

– tehnični resursi

Danes ima policija le malo policijskih zgradb, ki ne bi bile zgrajene pred več desetletji. Zaradi tega ima policija problem z ustrezno tehnično urejenostjo pridržalnih prostorov, sobe za policijske razgovore pa so seveda poglavje zase. Ob morebitni uzakonitvi policijskih zasliševanj bi morali urediti tudi posebne prostore, kjer bi takšna zasliševanja potekala.³⁹

Poleg ureditve posebnih prostorov bo pomembna tudi tehnična ureditev snemanja policijskih zasliševanj, saj bodo lahko takšni posnetki najverjetneje dokaz na sodišču. Tu bi se kazalo zgledovati po ureditvah v nekaterih tujih državah, kjer je predpisano, da je treba vsako policijsko zaslišanje snemati, da morata biti pri zaslišanju navzoča dva policista (zasliševalca) in da se mora snemati na dva trakova.

7 Namesto zaključka

Nesporno je, da je potrebno Zakon o kazenskem postopku, ki je bil po osamosvojitvi le lepotno korigiran in v katerega so

³⁴ Korak naprej je že danes Navodilo o medsebojnem sodelovanju, ki sta ga v letu 2001 podpisala generalni direktor policije in generalna državna tožilka.

³⁵ Enako razmišljanje glej tudi Šugman (2000) in Fišer (2001), ob čemer Šugmanova še posebej opozarja na zakonsko nedorečenost (invalidnost) ob izvajanju tako imenovanih »nujnih preiskovalnih dejanj«.

³⁶ V tem oziru bi se lahko zgledovali po angleškem PACE, ki z dodatnimi kodeksi v podrobnosti ureja problematiko policijskega zasliševanja.

³⁷ Ob tem se ne ubadam s problemom, da kriminalistična policija ni navedena kot posebna vrsta policije v pozitivnopравnih določbah Zakona o policiji, saj menim, da to zaenkrat ni bistven problem.

³⁸ Podobno rešitev zasledimo v Franciji in Italiji. Medtem ko imajo Francozi v ta namen posebno sodno policijo, pa je italijanska rešitev takšna, da so z dekretom posebej določeni policisti, ki so za čas preiskave določenega kaznivega dejanja podrejeni tožilcu. Ko je prieskava zaključena, je zaključen tudi tožilčev mandat nad odrejenimi policisti.

³⁹ Že danes je problem realizacija dolžnosti tako imenovanega »intimnega stika« med zagovornikom in njegovim klientom v primerih, ko so policisti dolžni takšen stik omogočiti. Pravilnik o policijskih pooblastilih v 5. odstavku 49. člena določa, »da je policist dolžan zagovorniku omogočiti neoviran stik in pogovor s prijeto osebo. Zaupnega pogovora med zagovornikom in prijeto osebo policist, na njuno zahtevo, ne sme poslušati, lahko pa ju vizualno nadzira.« Kakšen naj bo ta vizualni nadzor v policijskih pisarnah, ki nimajo posebne notranje steklene stene oziroma okna, je posebno vprašanje.

bili vgrajeni nekateri elementi kontradiktornega postopka, v bistvu pa je po svoji vsebini ostal inkvizitorni, spremeniti. Predkazenski postopek, ki se v bistvenem delu nanaša predvsem na vlogo policije, bi bilo treba naravnati na takšen postopek, kjer bi lahko policija učinkovito in strokovno opravljala naloge preiskovanja kaznivega dejanja, hkrati pa naj bi osumljencu kaznivega dejanja zagotovili tako imenovano »enakost orožij« že v tej fazi postopka.

Ob tej tezi se zdi ponujena rešitev, po kateri bi smeli policisti že v fazi predhodnega postopka zasliševati osebe, ki o kaznivem dejanju kaj vedo, ter osumljence kaznivih dejanj, za nekoga morda preveč revolucionarna, vendar je še najbolj ustrežna. To bi navsezadnje tudi izbrisalo črto ločnico med predkazenskim postopkom, kjer naj bi neformalno delovala predvsem policija, in kazenskim – sodnim postopkom, k čemur že sedanje spremembe novel ZKP ne težijo več.

Seveda se ob tem postavlja tudi vprašanje, ali je slovenska kriminalistična policija sposobna prevzeti tolikšen del formalnega bremena. Moje mnenje je pritrdilno. Slovenska kriminalistična policija je že danes strokovno usposobljena za policijsko preiskovanje kaznivih dejanj. Morebitna nova ureditev pa bi seveda, kot sem že zapisal, zahtevala celovito in podrobnejšo zakonsko in podzakonsko normiranje policijskih zasliševanj, spremenjen sistem policijskega izobraževanja ter izpopolnjevanja in usposabljanja ter nazadnje in ne nepomembno tudi ustrezno kadrovske in prostorske prilagoditve novim zahtevam.

Ali naj bodo ti policisti del tako imenovane sodne policije ali ne, pa je vprašanje, ki presega vsebino tega prispevka. Po mojem prepričanju bi morali biti pri razreševanju navedene dileme skrajno previdni in pragmatični. Morda pa se lahko česa naučimo od sedanjih in bodočih sosedov v Evropski skupnosti – Italijanov in Francozov.

LITERATURA

1. Beavis, J. (1999). **Izkušnje o sodelovanju med policijo in sodiščem v Angliji in Walesu**. Zapis referata na mednarodnem seminarju o odnosih med policijo, tožilstvom in sodstvom pri preiskovanju kriminalitete, Ljubljana, 13. In 14. December 1999.
2. Dragan, M. (1999). **Informativni pogovor policistov kriminalistov v lokalni kriminalistični skupini**. Visoka policijsko-varnostna šola, neobjavljeno diplomsko delo.
3. Fišer, Z. (1997). Kazenski postopek med varovanjem človekovih pravic in učinkovitostjo. *Gospodarski vestnik* št. 6-7, s. 787-794.
4. Fišer, Z. (2001). Kritični pogled na slovenski kazenski postopek v luči sodobnih trendov v kazenskem procesnem pravu. *Podjetje in delo* št. 6-7, s. 979-982.
5. Ivančič, D. (2000). **Zbiranje obvestil od občanov in zaslišanje**. Visoka policijsko-varnostna šola, neobjavljeno diplomsko delo.
6. Karakaš, A. (1998). Ko občan (ponoči) postane priča ali prispevek k razpravi o dveh resnicah v kazenskem postopku. *Pravnik* št. 11-12, s. 685-700.
7. **Kazenski zakonik Republike Slovenije**. Ur. list RS, št. 63/94.
8. Kečanović, B. (2000). Večrazsežnost suma v kriminalističnem preiskovanju kaznivega dejanja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, št. 2, Ljubljana.
9. Lettieri, N. (1999). **Italijanska zakonodaja v luči odnosov med tožilstvom in policijo v fazi kriminalistične preiskave – problematika, prednosti in perspektive**. Zapis referata na mednarodnem seminarju o odnosih med policijo, tožilstvom in sodstvom pri preiskovanju kriminalitete, Ljubljana, 13. In 14. december 1999.
10. Mafres, J. (1999) **Kontrola kriminalistične preiskave, ki jo izvajajo sodni organi**. Zapis referata na mednarodnem seminarju o odnosih med policijo, tožilstvom in sodstvom pri preiskovanju kriminalitete, Ljubljana, 13. In 14. December 1999.
11. Maver, D. (1989). Spreminjanje izjav domnevnega storilca v predkazenskem in kazenskem postopku. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, št. 3, s. 264-274.
12. Maver, D. (1997). **Kriminalistika**, Časopisni zavod Uradni list RS, Ljubljana.
13. Maver, D. (2001). Vloga kriminalistične policije v predkazenskem postopku, *Podjetje in delo*, 6-7, s. 1000-1008.
14. Morre, P., (1999), **Nemške izkušnje pri odnosih med policijo, tožilstvom in sodstvom pri preiskovanju in odkrivanju kaznivih dejanj**. Zapis referata na mednarodnem seminarju o odnosih med policijo, tožilstvom in sodstvom pri preiskovanju kriminalitete, Ljubljana, 13. In 14. December 1999.
15. **Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije št. U-I-92/96 z dne 21.3.2002**.
16. Okrogla miza - »10 najvplivnejših slovenskih pravnikov«, *Pravna praksa* št. 5/2002, Priloga;
17. **Police and Criminal Evidence Act**. Great Britain. 1984.
18. **Poročilo Evropskega odbora proti mučenju in nečloveškemu ravnanju**. 1995.
19. **Pravilnik o policijskih pooblastilih**. Ur. list RS. 51/2000.
20. Roso, Z. (1988). **Informativni razgovor in intervju**. Informator, Zagreb.
21. **Statistični letopis MNZ 2000**. Ministrstvo za notranje zadeve. Ljubljana.
22. **StPo – nemški Zakon o kazenskem postopku**, Munchen 1991.
23. **StGb – nemški Kazenski zakoni**, Munchen 1991.
24. Šugman G., K. (2000). **Dokazne prepovedi v kazenskem postopku, meje (samo)omejevanja države**. Bonex založba, Ljubljana.
25. Šugman, K. (2001). Teoretični model predhodnega kazenskega postopka, *Podjetje in delo*, 6-7, s. 992-999.
26. **Ustava Republike Slovenije**, Ur. list RS, št. 33/91.

27. Vasiljević, T. (1977). **Komentar zakona o krivičnom postupku**, Novinsko izdavačka ustanova Službeni list, Beograd.
28. **Zakon o kazenskem postopku**. Ur. list RS, št. 63/94.
29. **Zakon o kaznenom postopku**. Službeni list Hrvatske, 1997;
30. **Zakon o policiji**. Ur. list RS, št. 49/98.
31. Zobec, Ž. (1985). **Komentar zakona o kazenskem postopku s sodno prakso**. ČGP Delo, TOZD Gospodarski vestnik, Ljubljana.
32. Zupančič et. al. (2000). **Ustavno kazensko procesno pravo**, tretja spremenjena in dopolnjena izdaja. Založba Pasadena, Ljubljana.
33. Žaberl, M. (1998). **Policajska pooblastila v predkazenskem postopku**. Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
34. Žaberl, M. (2001). Problematika policijskega zbiranja obvestil v predkazenskem postopku, **Podjetje in delo**, 6-7, str. 1055-1066.

Police collection of information or police interrogation in pre-trial procedure

Miroslav Žaberl, LL.B., State Vice-Secretary, Ministry of the Interior, Štefanova 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

During the investigation of a criminal offence, police forces are authorised to collect information from persons with knowledge of a criminal offence. This is one of the most frequent measures in the so-called pre-trial procedure. Police may question anybody and are not limited by the formal rules, that must be respected during examination in a criminal procedure. The information collected has no formal evidential value in the further criminal procedure. The author presents the legal and actual issues of such a legislative regulation, which despite the legislator's tendency to separate clearly the so-called preliminary inquiry procedure and the formal criminal procedure (granting the defendant all rights), bring many conceptual and procedural problems. Such a regulation »sui generis« is not comparable to the regulation in Anglo-Saxon or continental system. The author suggests alternative solutions as a correction of the current system, a prohibition of police collection of information from the suspect and legal regulation of police powers to conduct interrogations.

Key words: police, collection of information, informal pre-trial procedure, rules »sui generis«, police powers, interrogation

UDC : 351.74: 343.144